

V V I A

28 april 1985

Een minister belooft...

Eind april 1985 organiseerde VVIA de *vijfde Vlaams-Nederlandse Ontmoetingsdagen voor Industriële Archeologie*, een eerste lustrum van die bijeenkomsten. Het waren drie intensieve dagen met lezingen, discussies en plaatsbezoeken in de Vlaamse Ardennen, in Ronse en Oudenaarde. De slotzitting vond op 28 april plaats in het stadhuis van Oudenaarde. De slotlezing zou gehouden worden door Karel Poma, Vlaams gemeenschapsminister van Cultuur (die toen zowel monumentenzorg als musea als bevoegdheid had). Die was echter op het laatste ogenblik verhinderd zodat kabinetschef A. Vermeulen de toespraak hield.

Het was een toespraak die bij al de aanwezigen een groot enthousiasme deed ontstaan, want ze bevatte tal van concrete voorstellen en beleidsopties om studie en behoud van het industrieel erfgoed de nodige vleugels te geven.

Namens de minister benadrukte zijn kabinetschef het belang van de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland en ook van de industriële geschiedenis en het behoud van het industrieel erfgoed. *“Hoe zouden wij ook maar iets van onze hedendaagse maatschappij kunnen begrijpen zonder inzicht in het ontstaan en in de dynamiek van de industriële en post-industriële periodes ? Hoe zouden wij een voorstelling kunnen maken van de wijze waarop onze voorgangers de industriële revolutie hebben bewerkstelligd, zonder de instandhouding van de materiële getuigen uit ons industrieel verleden ?”*

Hij stelde dat de industriële archeologie in België maar moeizaam uit de startblokken kwam, en dat een hele achterstand moet ingehaald worden. Het was het vrijwilligersveld dat de discipline in België introduceerde en aan de basis lag van de eerste acties.

TOESPRAAK DOOR DE HEER A. VERMEULEN, KABINETS-
CHEF VAN DE GEMEENSCHAPSMINISTER VAN CULTUUR,
TER GELEGENHEID VAN DE 5de VLAAMS-NEDERLANDSE
ONTMOETINGSDAGEN VOOR INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE

QUIDENAAARDE : STADHUIS
28.04.1985 - 17.30u.

MIJNHEER DE VOORZITTER,
ACHTBARE CONGRESLEDEN,
DAMES EN HEREN.

STA ME TOE VOORAF DE HEER K. POMA, GEMEEN-
SCHAPSMINISTER VAN CULTUUR TE VERONTSCHUL-
DIGEN.

INDERDAAD. OP HET ALLERLAATSTE OGENBLIK ZAG
MIJN MINISTER ZICH VERPLICHT VERSTEK TE LATEN
GAAN VOOR DEZE SLOTBIJeenKOMST VAN UW DRIE-
DAAGS CONGRES.

ALS KABINETSCHIEF VAN DE HEER MINISTER WERD
MIJ DAN DE DRINGENDE, MAAR BIJZONDER AANGE-
NAME TAAK OPGEDRAGEN DE SLOTTESPRAAK VAN
DE HEER POMA IN ZIJN NAAM TE HOUDEN.

./.

2.

AANGENAAM, OMDAT IK HET NIET VERHEEL GRAAG
PERSOONLIJK TE WORDEN BETROKKEN BIJ EEN MATE-
RIE DIE TOCH STERD AANLEUNT BIJ WAT MIJ PER-
SOONLIJK TEN ZEEERSTE BOEIT : DE BESCHERMING
VAN ONS CULTUREEL PATRIMONIUM.
IN DE NU VOLGENDE SLOFREDE ZAL IK MIJ DAN
OOK STRIKT HOUDEN AAN DE TEKST ZOALS DEZE
DOOR DE MINISTER ZOU ZIJN UITGESPROKEN.

DAMES EN HEREN,

MET GENOEGEN BEN IK INGEAAN OP UW VRAAG
OM HET SLOTWOORD UIT TE SPREKEN VAN DEZE
VIJFDE "VLAAMSE-NEDERLANDSE ONTMOETINGSDAGEN
VOOR INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE".

ENERZIJDZ ZIE IK, ALS MINISTER VAN CULTUUR,
OP DE EERSTE PLAATS HET BELANG IN VAN IEDERE
DENKBARE VORM VAN CULTURELE SAMENWERKING
TUSSEN VLAANDEREN EN NEDERLAND.

./.

uit het VVIA-archief

3.

ANDERZIJDZ VERHEUGT HET ME DAT OOK DE "INDU-
STRIELE ARCHEOLOGIE" DIT SAMENWERKINGSVERBAND
IS KOMEN VERVOEGEN.

DE INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE IS IMMERS, IN
SE, EEN BELANGRIJK MULTIDISCIPLINAIR KENNIS-
TERREIN.

HOE Zouden WIJ OOK MAAR IETS VAN ONZE HEDEN-
DAAGSE MAATSCHAPPIJ KUNNEN BEGRIJPEN, ZONDER
INZICHTEN IN HET ONTSTAAN EN IN DE DYNAMIEK
VAN DE INDUSTRIELE EN POST-INDUSTRIELE PE-
RIODES ?

HOE Zouden WIJ EEN VOORSTELLING KUNNEN MAKEN
VAN DE WIJZE WAAROP ONZE VOORGANGERS DE IN-
DUSTRIELE REVOLUTIE HEBBEN BEWERKSTELLIGD,
ZONDER DE INSTANDHOUDING VAN DE MATERIELE
GETUIGEN UIT ONS INDUSTRIEEL VERLEDEN ?

./.

4.

HET IS MET DEZE VRAGEN VOOR OGEN DAT DE INDU-
STRIELE ARCHEOLOGIE DE OPGELOPEN ACHTERSTAND
WIL EN HOPELIJK OOK ZAL BIJBENEN.

INDERDAAD, IK WEET HOE MOEIZAAM DE INDUSTRI-
ELE ARCHEOLOGIE VANUIT GROOT-BRITANNIE OP
HET CONTINENT IS DOORGEDRONGEN.

EN DIT IS DES TE MEER BEVREEMDEND VOOR EEN
LAND ALS BELGIE DAT TOCH, NA ENGELAND, ALS
TWEDE DE INDUSTRIELE REVOLUTIE HEEFT MEE-
GEMAAKT.

HOE DAN OOK, DE INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE WERD
VOORAL VIA DE "VRIJWILLIGERSWERKING" INGE-
VOERD.

ALGAUW WERD DAN GESTART MET EEN AANTAL ACTIES,
WAARBIJ DE OVERHEID NIET ACHTERBLEEF.

./.

Wij geven hier de tekst in extenso :

“Nog dagelijks gaat er industrieel erfgoed verloren, hetzij door verval, hetzij door sloping. Vooral het roerend industrieel erfgoed is bijzonder kwetsbaar en dit om evidente redenen. Kwade tongen beweren zelfs dat, net als voor de kerkschatten waarvoor ik een onderzoek liet instellen, nu en dan waardevolle objecten onze noordelijke grenzen overschrijden en zo als het ware met de noorderzon vertrekken. Die belangstellende attitude mogen wij onze noorderburen echter niet te kwade duiden. Het is immers aan ons om ons eigen industrieel patrimonium in goede omstandigheden te beschermen en waar mogelijk tentoon te stellen.

En dan staan er ons in hoofdzaak twee wegen open:

1° de administratieve toepassing van het decreet van 1982 (roerend patrimonium): zo wordt voor het ogenblik door het Bestuur Monumenten en Landschappen de mogelijkheid onderzocht om o.a. een aantal binnenvaartschepen te rangschikken.

2° het museumdecreet: op het ogenblik wordt door onze diensten de laatste hand gelegd aan een nieuw museumdecreet, dat rekening moet houden met de nieuwe tendenzen en nieuwe noden binnen deze sector.

Inderdaad, het oude koninklijk besluit dat van 1958 dateert, spreekt enkel van “musea van kunsten en letteren”, waardoor de ruime waaier van de technologische, wetenschappelijke, industriële en sociaal-historische ontwikkelingen die zo belangrijk zijn voor de recente maatschappij miskend worden. Ook in dit decreet zal op vraag van de verschillende geraadpleegde organisaties, commissies en representatieve organen rekening gehouden worden met de specifieke noden van de industriële archeologie, met het belang van een kleinschalige en gedecentraliseerde uitbouw, en met het aanmoedigen van nieuwe initiatieven.

3° Ook de oude archiefwet van 1955 is dringend aan herziening toe. Inderdaad, in de geest van de voormalige geschiedeniswetenschap had men vooral aandacht voor de archieven van onze openbare instellingen en voor de instellingen uit het Ancien Régime.

Vanaf de industriële periode zal het privé-initiatief echter steeds aan belang winnen en derhalve archiefdocumenten in steeds grotere aantallen produceren. Steeds belangrijker sectoren van het maatschappelijk leven - niet alleen maar in de economische sector - zullen vanaf vorige eeuw bij privaatrechtelijke organisaties en vennootschappen berusten.

Het behoud en de studie van de archieven van deze is thans een van de belangrijkste opdrachten, wanneer we tenminste niet de bronnen voor een groot deel van onze recente geschiedenis voor altijd willen kwijtspelen.

De archiefwet die thans nog vigeert legt de openbare besturen zeer strikte bepalingen op voor het goede behoud van hun archiefstukken - en het is nodig dat daar zeer streng de hand aan gehouden wordt.

Maar, het rijksarchief en zijn respectievelijke depots kunnen slechts (maar moeten niet noodzakelijk) onderdak bieden aan de archieven van bedrijven, verenigingen, privé-personen, wanneer deze de goedheid hebben ze aan te bieden. Het behoud stuit hier echter op tal van praktische bezwaren, wanneer deze die door de huidige economische crisis geschapen zijn misschien nog niet de ergste zijn.

We moeten ons dan ook eens de vraag stellen in welke mate de privé-sector zelf een verantwoordelijkheid kan krijgen en opnemen om deze documenten voor de toekomstige generaties veilig te stellen en te ontsluiten. Op welke wijze wij in Vlaanderen een achterstand van decennia zo snel mogelijk kunnen inhalen - want in een verslag dat de VVIA enkele jaren geleden opstelde stond reeds duidelijk te lezen dat de toestand van bedrijfsarchieven, technologische archieven, archieven van organisaties en verenigingen, van architecten en ingenieurs,... ronduit pijnlijk is. Aan de vernietiging van deze documenten, aan de onmogelijkheid om ze te consulteren voor onderzoek, moet dringend een einde komen. Bedrijfsarchieven kunnen echter op aanvraag van de eigenaar nu reeds in situ beschermd worden, en wel, via het reeds genoemde decreet inzake het behoud van roerend patrimonium van 1982.

Hiermee is de kous echter niet af.

Wettelijke bescherming is een zaak, maar het valoriseren van industrieel erfgoed, hetzij van objecten, hetzij van archieven is sterk afhankelijk van de eigenaren in kwestie. Zeker de industriële en de zakenmiddens moeten hier hun verantwoordelijkheid opnemen.

De niet aflatende inspanningen van de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie als van mijn kabinet en van mijn bevoegde administratie, het "Bestuur Monumenten en landschappen", begint vruchten af te werpen.

Toch moet in het zakenmilieu nog heel wat schuchterheid overwonnen worden.

Een ander probleem vormen de objecten die niet op hun oorspronkelijke plaats kunnen bewaard worden.

Geregeld doen bedrijven of personen tevergeefs een beroep op het "Bestuur Monumenten en Landschappen", verenigingen of kleine musea om historisch waardevolle machines een reddend onderkomen te verschaffen, zij het dan op voorlopige wijze. Tot op heden bestond er echter nog niet zoiets als een centrale verzamelplaats ten behoeven van dergelijke aanbiedingen. De schenkers worden dan ook ontgoocheld, de machines worden tot schroot gereduceerd.

Ik mag U in dit verband dan ook goed nieuws melden.

Ik heb besloten om een gedeelte van de abdij van Hemiksem te reserveren als “Verzamelcentrum voor Roerend Industrieel Erfgoed”.

Maar, een dergelijk verzamelcentrum mag niet zomaar een dode opstapeling worden ! Het zou integendeel een stimulerende en creatieve rol moeten spelen voor de studie en het behoud van dit erfgoed, echter zonder daarbij het belang van een decentraliseren en een valoriseren “in een natuurlijke omgeving” van de diverse stukken te miskennen. De ideeën die in dit verband, enerzijds tijdens dit belangrijk congres, en anderzijds door de V.V.I.A. ontwikkeld werden, zullen in belangrijke mate bijdragen tot de uitbouw van eender welk initiatief op dit vlak.

Een ander probleem schijnt er één van fiscale aard te zijn.

Normalerweise worden bedrijven niet belast op hun in onbruik geraakte panden. Bevatten deze echter nog werktuigen en wordt de betrokken ruimte als museum opengesteld, dan worden er opnieuw belastingen geheven. Deze gang van zaken is uiteraard niet bevorderlijk voor veel industrieel-archeologisch entoesiasme vanwege de betrokken ondernemers. Evenmin is deze situatie van aard om het denken rond het hergebruik van industriële ruimten te bevorderen. De vele hectaren bedrijfsruimten die leeg staan in Vilvoorde, Zaventem, de Rupelstreek, onze steden en gemeenten in Vlaanderen, kunnen uitstekend in aanmerking komen voor het vestigen van sociaal-culturele functies, waarbij archiefdepots, musea, bibliotheken en ontmoetingsruimten, maar enkele van de vele voorbeelden zijn.

We zouden, in een relatie tussen het roerend en onroerend industrieel patrimonium, de idee moeten vooropstellen en bevorderen dat de verschillende musea van nijverheid en techniek die thans tot ontwikkeling komen, zich best in een typische industriële ruimte verbonden met hun thema, zouden vestigen.

Verskillende voorbeelden gaan daar reeds de goede richting uit. Vermelden we maar het hopmuseum te Poperinge in een oude hop-opslagplaats, het brouwerijmuseum te Bocholt dat met privé-kapitaal in een gerestaureerde brouwerij ondergebracht werd, en het nationaal jenevermuseum in Hasselt waar onze diensten en de stad Hasselt belangrijke financiële en materiële inspanningen doen om dit museum te vestigen in de wettelijk beschermde en weldra gerestaureerde oude jeneverstokerij “Theunissen”. Ook de inplanting van het centrum van het Ecomuseum en Archief van de Boomse Baksteen in een wettelijk beschermd steenbakkerijkompleks, een initiatief dat thans door een vzw ontwikkeld wordt, is een mooi en doordacht voorbeeld van deze idee. Het illustreert nogmaals hoe belangrijk functiegeving en hergebruik wel zijn.

Met betrekking tot de geciteerde fiscale problemen ben ik bij de Minister van Financiën tussengekomen.

Naast een aantal voorstellen van fiscale stimuli in de culturele sector die nog steeds door onze beide kabinetten worden besproken, heb ik op 27 maar jl. de “vrijstelling

van onroerende voorheffing voor bedrijfsruimten die ter beschikking worden gesteld van musea”, aan mijn collega van de nationale regering voorgelegd. Graag had ik U vandaag reeds een concreet resultaat terzake willen mededelen. Dit positief resultaat heb ik op heden vooralsnog niet. Wel kan ik u zeggen dat het thans door de Administratie van Financiën in onderzoek zijnde voorstel op het bevoegde kabinet gunstig werd onthaald. Ik hoop dan ook zeer binnenkort een gunstig antwoord te kunnen mededelen.

Dit brengt mij tot de museumproblematiek.

In Vlaanderen bestaan er veel interessante kleine musea en private verzamelingen, waaronder ook bedrijfscollecties. Meestal genieten deze geen erkenning vanwege de overheid, waar dit met hun grotere verwanten wel het geval is.

Dit leidt ertoe dat de kleine musea zich van een ondersteunend beleid verstoken achten en dat er ook van hun onderlinge coördinatie weinig sprake is. Het is dan ook met de bedoeling hieraan te verhelpen dat o.m. door de Vlaamse Museumvereniging en de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie de “Werkgroep voor Technische, Industriële en Wetenschaps-historische Musea en Verzamelingen” werd opgericht.

Vlaanderen was steeds een dichtbebouwde en nijvere regio, met een grote diversiteit aan industriële en ambachtelijke tradities, met in elk dorp wel een of andere “uitvinder”. Het was steeds een gebied dat doorkruist werd door allerhande en diverse vervoers- en transportmiddelen. De basis-idee van een “kanalennet” werd vanaf de 16de eeuw in de “Lage Landen” ontwikkeld. Aan het einde van het Ancien Régime bezat Vlaanderen het dichtste steenwegennet ter wereld, en tenslotte reed 150 jaar geleden de eerste trein van het continent in Vlaanderen, nl. tussen Brussel en Mechelen.

Onze oude vlas- en katoennijverheid, onze talloze brouwerijen, stokerijen, maalderijen, olieslagerijen, getuigen ook van deze eeuwenoude traditie. Aan het einde van vorige eeuw werd Vlaanderen de streek bij uitstek waar de Tweede Industriële Revolutie - die ons vandaag zo bepaalt - zijn sporen naliet: de petrochemische en chemische nijverheid, de moderne non-ferro en afgeleide nijverheden, de grootschalige Limburgse steenkoolmijnen zijn hiervan de opvallende getuigen. En halen we eveneens als voorbeeld aan dat de Gentenaar Carels de eerste licentie ter wereld ontving van Rudolf Diesel, voor de productie van dieselmotoren: hoe deze op onze samenleving ingrepen is maar al te duidelijk.

Deze variëteit en rijkdom kan in een gebied als Vlaanderen best op een gedecentraliseerde, regio-gebonden en thematische wijze gevaloriseerd worden. De talloze initiatieven die thans overal spontaan ontstaan, getuigen van de wijze waarop dit verleden in het plaatselijk maatschappelijk leven kan ingeschakeld worden, en van de reële belangstelling van steeds groeiende bevolkingsgroepen.

Enkel deze aanpak, waarbij plaatselijke organisaties, al dan niet vzw's, meestal in samenspraak met onze en met de plaatselijke beleidsorganen initiatieven nemen, kan de rijke diversiteit die we nog bezitten tot zijn recht laten komen.

Het is echter onze taak, en deze van organisaties zoals de V.V.I.A., om minstens een gesprek aan te knopen en waar mogelijk samenwerking te laten groeien tussen de plaatselijke en thematische initiatieven. Ik vernoem: musea, bedrijfs- en privé-verzamelingen, herwaarderingsprojecten van in situ beschermde objecten, verzamelingen van opleidingsinstituten en universiteiten, collecties die berusten in plaatselijke heemkundige musea of die in de loop der jaren bijeengebracht werden door een of andere vereniging. Op die wijze kan Vlaanderen een boeiend netwerk worden, waar de eigenheden van elke regio, van elke plaats, aan elkaar kunnen gebonden worden tot een ketting die zin geeft aan ons industrieel verleden, heden en toekomst.

Het spreekt vanzelf dat daarmee niet alle problemen voor bij voorbeeld de bedrijfscollecties, van de baan zijn.

Onder andere, wat hun openstelling en aangepaste rondleidingen betreft, zullen de mogelijkheden hier en daar nog te beperkt blijven. De beheerders van de VVIA hebben mij echter verzekerd dat hun vereniging mits het nodige overleg, een oplossing voor kann zoeken, o.a. door zelf rondleidingen te organiseren.

Een derde probleem vormt het bijna nog afwezige industrieel toerisme.

Waar in Frankrijk reeds sinds jaar en dag een industrieel-toeristische gids werd uitgegeven, moet dit soort recreatie hier te lande nog op gang komen.

Een eerste aanzet hiertoe werd reeds gepresteerd met het project "industriële archeologie en toerisme" van de VVIA.

Het is duidelijk dat industrieel toerisme erg bevorderlijk is met het oog op behoud in situ van het industrieel erfgoed, iets wat nog altijd prioritair dient gesteld.

Ik kan maar hopen dat dit initiatief tot concrete resultaten leidt.

De combinatie van een valorisatie van het industrieel erfgoed in situ of in zijn natuurlijke omgeving, met de uitbouw van een verantwoord industrieel toerisme, kan belangrijke perspectieven openen voor de gebieden die erg door de huidige economische en technologische transitieperiode getroffen worden.

We denken hier heel concreet aan de Rupelstreek, de mijnregio, het oude vlaslandschap, zonder bv de oude fabrieksterreinen rond onze hoofdstad te vergeten. Ook dit kan een vorm zijn van economische reconversie, maar dan met een oog op het belang en de waarde van de "roots" van onze geïndustrialiseerde en technologische samenleving.

Tot besluit wilde ik de VVIA aansporen om de ingeslagen weg verder te bewandelen.

De werking van uw vereniging bewijst haar capaciteiten als partner in contacten, waar de overheid tot een dialoog met het industrieel-archeologisch verenigingsleven wil overgaan.

Waar nodig willen wij die dialoog zeker tot stand brengen.

Deze wijze van handelen heeft mij en de aankloppende partijen ook in deze tijd van bezuinigen reeds menige voldoening gegeven en ik hoop ook in het domein dat U nu enkele dagen bezighield, nog voor het einde van deze legislatuur nog enkele initiatieven te mogen zien slagen.

Ik dank U.

*A. Vermeulen
kabinetschef
namens de Gemeenschapsminister van Cultuur
28 april 1985 “*

